

2 «Bysamiske kjerneområder» — hva kan vi si om samisk urbanisering og hvor bor bysamene?

Mikkel Berg-Nordlie

Seniorforsker, NIBR-OsloMet

Sammendrag

Hvor er de bysamiske «kjerneområdene»? Er det en gang mulig å vite det, gitt datamaterialet vi har for hånden i dag? Denne artikkelen ser kritisk på noen kilder til talldata om samer, og konkluderer med at det ikke står så bra til, især hvis det er samer bosatt i by man vil si noe om — og siden alt tyder på at det blir stadig flere urbant bosatte samer, blir samiske befolkningsdata som ekskluderer disse stadig mindre representative for samefolket som sådan. Kvantitative data om samer har hatt en tendens til å være (a) unøyaktige og ustabile over tid med tanke på hvem som defineres som same; (b) benytte seg av geografiske soner som gjør at mange samer utelukkes, og i noen tilfeller at ikke-samer inkluderes; (c) benytte seg av samedefinisjoner som gjør at mange samer utelukkes. Artikkelen argumenterer for at vårt beste forskningsmessige kort på hånden i dag er, med noen forbehold, sametingenes valgmanntall. Artikkelen gir til sist en oversikt over hvilke bykommuner som kan virke å være samenes urbane «kjerneområder» — både i og utenfor Sápmi — og reiser noen spørsmål til debatt om politiske og forskningsmessige grep som kan tas for å møte urbaniseringa av det samiske samfunnet.

Hvor urbaniserte er dagens samer, og i hvilke urbane områder bor de? Disse spørsmålene er vanskeligere å få svar på enn man kanskje skulle tro. Den første utfordringa er at spørsmålene bruker begreper som kan defineres ulikt: «urbanisering», «urbant område», og ikke minst «same». Ei anna utfordring er at det eksisterende kvantitative datamaterialet om samer ikke er optimalt for formålet å studere samiske urbaniseringsprosesser.

Kapittelet du har for hånden er i hovedsak basert på boka *An urban future for Sápmi?* (red. Berg-Nordlie, Dankertsen og Winsvold 2022a), nærmere

bestemt bokas andrekapittel *Cities in Sápmi, Sámi in the Cities* (Berg-Nordlie og Andersen 2022) og introduksjonskapittel (Berg-Nordlie, Dankertsen og Winsvold 2022b). *An urban future for Sápmi* var hovedutgivelsen til NFR-prosjektet *Ei urban framtid for Sápmi?* som gjennomførte intervjuer, mediastudier og dokumentstudier med den hensikt å frambringe ny kunnskap om politiske, sosiale og identitetsmessige konsekvenser av samisk urbanisering. Prosjektet dreide seg altså om kvalitativ forskning på konsekvenser av et fenomen som, i seg selv, måles kvantitativt.

Det er fleire grunner til at de konklusjonene man kan gjøre om samisk urbanisering ut fra rene kvantitative data alltid bør presenteres med store forbehold, men tallmaterialet er likevel godt nok til at det er mulig å snakke om at det foregår en samisk urbaniseringsprosess og å gjøre seg noen forsiktige konklusjoner om hvilke urbane kommuner som kan sies å være særlige viktige i sammenheng med denne. Dette kapitlet presenterer noen slike konklusjoner, og noen forbehold man må ha i bakhodet når man leser disse.

Jeg vil i det videre først kort kommentere ulike definisjoner av sentrale begreper, før jeg med et kritisk blikk ser på noen metoder og forsøk på å frambringe samiske demografiske data. Deretter vil jeg — med særlig henvisning til data fra sametingenes valgmanntall — driste meg til å foreslå noen mulige svar på spørsmålet om hvilke kommuner vi burde regne som de mest sentrale for samisk urbanisering. Jeg kommer først til å gjennomgå de nordiske landene Norge, Sverige, og Finland — med hovedfokus på Norge — og deretter Russland. Dette fordi samene i Russland har ei markant annerledes urbaniseringshistorie enn de nordiske samene, og at datasituasjonen er ulik i øst og vest.

2.1 Hva betyr ordene vi bruker?

2.1.1 Hva er urbanisering?

Urbanisering kan vise til et *demografisk* fenomen eller et *kulturelt* fenomen. I sistnevnte tilfelle omtales visse kulturelle trekk som urbane, eller prega av urbanitet, og da kan vi ytterste konsekvens snakke om kulturell «urbanisering» selv av mennesker som bor i rurale områder — jamfør Willerslevs (2010: 190) omtale av urfolkspersoner i visse rurale deler av Sibir som «urbane mennesker uten by». Dette kapittelet handler derimot utelukkende om urbanisering som demografisk prosess.

Men hva er så et «urbant område»? Herom hersker ingen enighet: i spørsmålet om hva som utgjør en særlig høy befolkningsskonsentrasjon vil mennesker på ulike steder og til ulike tider ha ulike syn. I *An urban future for Sápmi* satte vi redaktører den nedre terskelen for å kalle et tettsted «urbant» at det har minst 5000 innbyggere, og vi regna et område som en «by» (*city*) fra og med 50.000 innbyggere (Berg-Nordlie, Dankertsen og Winsvold 2022b). De definisjonene benyttes også i dette kapittelet: om en kommune har et tettsted i seg som inneholder >4999 innbyggere vil det her regnes som en «urban kommune», og i motsatt tilfelle en «rural kommune».

Denne tilnærminga gjør at man må ha noen forbehold i bakhodet når man leser om «urbane og rurale kommuner». Visse steder vi kanskje er vant til å tenke på som «byer» fra et nordskandinavisk perspektiv, faller utenfor pga. at kriteriene ikke tar hensyn til kulturell urbanitet. Tettsteder som for eksempel Kirkenes (Girkonjárga) og Røros (Plaassja) kan sies å være byprega kulturelt sett, men med henholdsvis 3.383 og 3.836 i innbyggertall (Askheim 2022b; Haugen 2022) vil de ikke her regnes som urbane områder, og kommunene der de ligger ikke som «urbane». En anna ting vi må ha i bakhodet er at visse av kommunene som ut fra disse kriteriene kalles «urbane kommuner», for eksempel Tromsø (Romsa) og Hammerfest (Hámmárfeasta), består av både et urbant sentrum og et stort ruralt omland med flere ikke-urbane tettsteder. Innafor urbane kommuner vil det gjerne være både ei urban og ei rural samebefolkning.

2.1.2 Hva er samisk urbanisering?

Selv etter at vi nå har etablert en definisjon av «urbant område» kan *samisk urbanisering* bety litt ulike ting: snakker vi for eksempel om den historiske fremveksten av urbane områder i Sápmi — eller om den økte konsentrasjonen av samer i urbane områder, om så utenfor Sápmi? I akkurat dette kapitlet skal vi se på urbanisering av samer, innenfor de fire statene som har delt Sápmi mellom seg.

I debatten om samisk urbanisering kan det noen ganger virke som at dette er et helt nytt fenomen, men samers tilstedeværelse i urbane områder er selvfølgelig ikke

noen historisk nyhet. Noe av bakgrunnen for at urban tilstedeværelse likevel iblant diskuteres som noe nytt og fremmed for det samiske samfunnet er at samer, som mange andre urfolk, har blitt *ruralisert*. Urfolks ruralisering kan bestå av flere mekanismer som styrker hverandre: i tillegg til demografisk konsentrasjon av ikke-urfolk i byene kan det i noen tilfeller ha vært tvang eller press for å få urfolk til å forlate urbane områder; byene kan ha vært åsted for særlig sterkt assimileringsspress mot personer av urfolksbakgrunn; og urbane urfolk kan ha blitt usynliggjort av ideologiske strømninger der urfolk assosieres med det umoderne, usiviliserte og ikke-urbane (Andersen og Peters 2013: 379–80; Dankertsen 2022; Denis 1997; Dorries et al. 2019: 10–11; Gjerpe 2013: 82). Slike demografiske og diskursive prosesser fremmedgjør urfolk fra byene og det urbane, og befester byene som majoritetens domene mens rurale strøk blir urfolks «kjerneområder». De legger opp til at urfolkskultur skal være et bygdefenomen, mens mennesker med urfolkstilknytning som forblir i byene eller flytter dit skal —for å parafrasere sosiologen Chris Andersen (2022) — overleve som mennesker, men dø som urfolk.¹

I løpet av 1900-tallet har vi imidlertid sett at bildet noen steder endres: urfolk flytter til byene, men beholder sin identitet og kultur, samtidig som bymennesker med urfolksbakgrunn finner tilbake til sine røtter, og etter hvert vokser det opp generasjoner i byene som har urfolksidentitet fra barnsben av (Dorries et al. 2019; Peters og Andersen 2013). Dette globale fenomenet endrer både byene og urfolkene, og samene er en del av det.

2.1.3 Hva er en same?

Men hvem er så vi samer? Saken er at det finnes ingen universell enighet om hvordan man skal definere det å være same. I realiteten kan ulike mennesker basere sin samiske identitet på ganske ulike ting — f.eks. slektskap eller anna familietilknytning, sosial tilknytning, kulturell tilknytning, språk, eller genetisk avstamning. Noen vektlegger kun én av disse, noen baserer sin samiske identitet på kombinasjoner av dem, og noen mener at en eller flere av de nevnte tilknytningsformene i seg selv ikke er nok til å gjøre en person samisk (Beach 2007; Berg-Nordlie 2022; Nilsson 2020). Slik uenighet om etniske «grenser» er ikke unikt samisk — dette er et omdiskutert tema hos så og si alle etniske grupper — men grensetrekkinga er kanskje særlig utfordrende for de gruppene som ikke har en stat og dermed ikke kan falle tilbake på en statsborgerskapelig definisjon av medlemskap i nasjonen.

¹ Det fullstendige sitatet fra Andersen (2022) er «In such modernist thinking — and the basic discourses that undergird modernity — “urban” and “Indigenous” are mutually exclusive and thus, incommensurable: everyone knows, according to such deeply furrowed discourses, that cities are places where Indigenous people go to live and where Indigenous cultures go to die.»

I dagliglivet kan man være pragmatisk åpen for mange ulike samedefinisjoner, men når man skal prøve å gi et kvantitativt basert svar på hvor mange samer som bor hvor, da kommer man kanskje ikke utenom at analysen må ha en mer klar og entydig definisjon av «same» i bunn. Min oppgave i dette kapitlet er –heldigvis– ikke å forsøke å lage noen «riktig» samedefinisjon. Jeg skal begrense meg til å se særlig på noen utfordringer som definisjonsspørsmålet skaper for samisk urbaniseringsforskning.

2.2 Hvordan teller man en same?

2.2.1 Nordiske staters tallmateriale om samer

Innsamla tallmateriale om samer i Norden har historisk hatt en del begrensinger når det gjelder kartlegging av samers bosettingsmønster over tid. Utfordringer inkluderer blant annet at ulike samedefinisjoner anvendes; at de samme personene registreres med ulike etnisiteter i ulike tellinger; at tallmaterialet iblant baserer seg på hele geografiske områder og derfor inkluderer ikke-samer; eller at datamaterialet tvert imot inkluderer kun et bestemt utsnitt av den samiske befolkninga som ikke nødvendigvis er representativt for hele samebefolkninga (Andresen 2021; Aubert 1978: 15; Axelsson og Sköld 2011: 121–22; Bore 2023; Evjen 2008: 241–45, 2011; Hansen 2015: 70–74; Olsen 2006; Sköld og Nordin 2015: 36–37).

Etter andre verdenskrig ble datasituasjonen enda mer utfordrende, sia de nordiske statene nå gikk bort fra å samle inn data om etnisitet (Axelsson og Sköld 2011: 122, 130; Pettersen 2011: 187–88). Tilfanget av data om den nordiske samiske befolkninga ble altså sterkt begrensa nettopp i en periode der Norden var prega av sterk generell urbanisering. Situasjonen kan sies å ha blitt forverra ytterligere da de nordiske statene avskaffa skjemabaserte folketellinger til fordel for kompilasjon av data fra andre registre – Finland fra 1990, Norge og Sverige fra 2011 (se Axelsson og Sköld 2011: 118; Jansson 2012; Pettersen 2011: 189–93; Statistisk sentralbyrå 2011): i Norge og Sverige fjernet dette individens mulighet til å engang få registrert at de er samisktalende. I Finland kunne man fortsatt registrere at ens barn har samisk som morsmål. I Norge ble det i 2019 lansert mulighet til å registrere seg som samisktalende (Sametinget.no 2019a), men få har gjort dette – sannsynligvis grunna en kombinasjon av manglende kunnskap om muligheten og uklarhet rundt hvorfor dette er noe man bør registrere (Nrk.no 2020).

I det følgende skal vi se litt nærmere på noen metoder for å samle kvantitative data om samene i Norden etter andre verdenskrig, med blikk på hvorvidt disse dataene egnar seg til å kartlegge urbanisering.

2.2.2 Etterkrigstidas samiske «folketellingsprosjekter»

På 1960- og 70-tallet ble det, etter initiativ fra Den tredje nordisk samekonferansen (1959), gjennomført forskningsprosjekter som skulle få fram kvantitative data om de nordiske statenes samebefolkninger. Imidlertid var disse prosjektene begrensa til å kartlegge befolkninga i visse geografiske områder, og brukte samedefinisjoner som kan problematiseres.

Det var i Finland at midler først ble gitt til å gjennomføre et studium av den typen Nordisk Sameråd ønska (Aubert 1978: 16). Det ble gjennomført i 1962 av samiske lærere og studenter under ledelse av forskeren Karl Nickul (1977: 93–94). Studiet hadde både ei geografisk avgrensning og en samedefinisjon som gjorde at mange med samisk tilknytning falt utenfor. Kun personer i nordligste del av Lapplands län ble telt: de rurale kommunene Enontekiö (Eanodat), Inari (Aanaar), og Utsjoki (Ohcejohka), samt nordlige deler av Sodankylä (Soadegilli) og Kittilä (Gihttel). Denne avgrensinga er temmelig lik området som senere, i 1995, ble definert som *Sámiid ruovttuguovlu* eller “Det samiske hjemområdet” i Finland – da uten deler av Kittilä (Aubert 1978; Seurujärvi-Kari 2005a: 234–37). Som samer ble ansett personer som var samisktalende eller hadde minst én besteforelder som talte språket (Lehtola 2005; Nickul 1977; Seurujärvi-Kari 2005a: 234–37), en definisjon som er mer restriktiv enn dagens regler for innslipp i Sametingets valgmanntall i Finland og Norge.

Studiet på svensk side ble utført i 1972–73. Den reindriftssamiske befolkninga ble brukt som grunnlag for studiene, men tallene inkluderte også familie og slekt av disse. Også her må mange samer og andre med samisk tilknytning ha falt utenfor. Studien konkluderte med at Sveriges samebefolkning var på 15.342 individer, men estimerte samtidig at den totale befolkninga trolig var rundt 17.000 individer – et stort tall, sammenlikna med den finske folketellingas 3.400 samiske individer, men som sosiologen Vilhelm Aubert (1978: 16) advarte var samedefinisjonene brukt i de ulike landenes studier så ulike at direkte sammenligning ikke er mulig (Aubert 1978: 16–17; Axelsson og Sköld 2011; Sköld og Nordin 2015; SOU 1975: 99, 77–90).

Studiet på norsk side, som ble leda av Aubert, ble avholdt i forbindelse med folketellinga i 1970, men begrensa seg geografisk til utvalgte tellingskretser i de tre nordligste fylkene. Spørsmål om samisk tilhørighet ble stilt til 89,7 prosent av befolkninga i Finnmark fylke; 22,9 prosent av befolkninga i Troms fylke; 6,1 prosent av befolkninga i Nordland fylke; og ingen sør for disse tre fylkene (Aubert 1978: 113). Dermed bortfalt både den sørlige delen av Sápmi og samene bosatt sør for Sápmi. Aubert (1978: 18–19) understreket sjøl at dette utvalget utelot mange samer, deriblant hele den urbane samiske befolkninga. Med henvisning til upublisert forskning av Lina Homme og Reinhard Mook fremhevet Aubert at Oslo (Oslove) og Tromsø (Romsa) nok var steder

med stor samebefolkning. Han trakk også fram Bergen (Birggon), Trondheim (Tråante), Harstad (Hársttak), Narvik (Áhkkanjárga) og Bodø (Bådåddjo/Buvvda). Ingen av disse kommunene var inkludert i studien.

I tellingskretsene som mottok spørreskjemaet var den samla befolkninga 113.874 mennesker. Av disse oppga 9.175 at de anså seg for å være samer; 10.535 oppga at samisk var deres førstespråk; og 19.635 at samisk var førstespråket til minst én av deres besteforeldre (Aubert 1978: 21-22). Aubert konkluderte med at innen det geografiske området han hadde forska på, og i umiddelbar etterkant av en lang periode med assimileringsspolitikk, kunne han kategorisere 27.646 personer som at de hadde en bredt definert «samisk tilknytning.» Dette tallet inkluderte også personer som ikke kunne eller ville svare på spørsmål om etnisk identitet og/eller besteforeldres språk – Aubert bemerkte at fornorskinga nok hadde gjort at mange var uvillige til å oppgi samisk tilknytning, eventuelt var usikre på eller rett og slett uvitende om sin egen etniske bakgrunn. Han understreket også at tallet på personer med samisk tilknytning nok «ville ha økt betraktelig om tellingen også hadde omfattet bybefolkningen.» Aubert (1978: 113) mente også at «antakelig er det i Norge minst 40 000 personer hvis livsvilkår på et eller annet vis er noe preget av at de har et innslag av det samiske i sin bakgrunn» uten å klargjøre nøyaktig hvordan han hadde kommet fram til akkurat dette tallet. Sia den gang har tallet 40.000 sporadisk dukka opp som «antallet samer i Norge», helt fram til våre dager (Pettersen 2015; 2019).

Det hører med til historia at Aubert, etter å ha presentert disse tallene, også bemerkte at «hvor mange samer det bor i Norge, er et spørsmål som ingen folketelling kan avgjøre» (Aubert 1978: 113, 118).

2.2.3 Nyere nordiske studier: geografiske soner og valgmanntall

I de nordiske statene har man ikke mulighet til å lage statistikk som omfatter alle samer eller en gang alle samisktalende – et slikt datamateriale eksisterer rett og slett ikke. Eldre data om samiskhet og samisk språk er på ulike måter mangelfulle, og all nyere samisk statistikk er av nødvendighet basert på kategorier av mennesker som ikke inkluderer alle samer i landet, og dessuten iblant også inkluderer ikke-samer. Sistnevnte situasjon oppstår når man benytter seg av geografiske områder som «språkforvaltningsområdene» i Norge og Sverige, STN-området i Norge, og «hjemområdet» *Sámiid ruovttuguovlu* i Finland. I disse områdene bor det mange samer, men også mange ikke-samer. I Norge og Finland har det dessuten vært sånn at urbane kommuner ikke er med i disse områdene – og dermed faller urbane samer helt ut av syne når disse geografiske områdene brukes til å studere samiske forhold. Etter hvert som samisk urbanisering tiltar, blir det stadig mer problematisk å gjøre konklusjoner som skal gjelde for hele samebefolkninga ut fra studier som kun gjøres i rurale områder.

Da Solstad et al. (2012: 26) skulle studere utbredelsen av samisk språk i Norge konkluderte de med at gitt samebefolkningas store mobilitet i dag, vil det kun være «en landsdekkende kartlegging som kunne gi fullgodt svar på oppgaven». Deres prosjekts ressurser og tidsrammer umuliggjorde imidlertid en slik framgangsmåte. Ut fra ønske om å unngå de metodologiske begrensingene fra en liknende undersøkelse i 2000 (SEG 2000), som altså kun så på utvalgte rurale områder, definerte Solstad et al. (2012: 27-28) for anledningen den voksne samebefolkninga som identisk med personer registrert i Sametingets valgmanntall – og kombinerte innsikter fra et kvantitativt studium av et utvalg basert på valgmanntallet med kvalitative studier av utvalgte geografiske områder, som også innebefatta de urbane kommunene Tromsø, Bodø og Oslo.

Sametingenes valgmanntall er en interessant kilde til data om den samiske befolkninga: de er landsomfattende og innebefatter både ruralt og urbant bosatte samer. De begrenses imidlertid av at «utvalget» ikke omfatter alle som identifiserer seg som samer: utvalget er av nødvendighet noe vridd på grunn av at man aktivt må registrere seg i valgmanntallet, og av kriteriene for innmelding. Det er ikke alle som oppfatter seg som samisk som oppfyller kriteriene, og det er dessuten et ukjent antall personer som kan registrere seg, men ikke har gjort det. Grunnene til sistnevnte kan variere mellom så ulike ting som lav interesse for politikk og sterk politisk misnøye (Pettersen 2015; Berg-Nordlie og Pettersen 2021). Valgmanntallene er «register-to-vote» systemer, og man kan da forvente at mennesker med høyere politisk interesse har en høyere sannsynlighet for å registrere seg enn andre mennesker – skjønt denne effekten nok motvirkes en del av at mange ser på valgmanntallet mindre som et velgerregister og mer som et samisk identitetsregister, et «samemanntall». Registrering i valgmanntallet er for noen sågar et viktig sluttskritt på veien mot en revitalisert samisk identitet (Berg-Nordlie 2022; Berg-Nordlie og Pettersen 2021; Bergh og Saglie 2011; Selle et al. 2015: 152-54). Likevel, hvis vi går til *Borgerrolleundersøkelsens* (2006) studium av et utvalg av befolkninga i de fleste kommunene som på den tida utgjorde Forvaltningsområdet for samisk språk i Norge,² ser vi at 17 prosent av respondentene på den tida ikke hadde registrert seg i valgmanntallet, til tross for at de kunne (Selle et al. 2015: 28-9).

I tillegg til spørsmålet om *en tilstrekkelig andel samer* har registrert seg, er det også et spørsmål om hvorvidt *uvedkommende* har registrert seg: i Norge har det kommet fram eksempler på at mennesker som ikke oppfatter seg som samer har meldt seg inn

² Karasjok (Karášjohka), Kautokeino (Guovdageaidnu), Nesseby (Unjárga), Porsanger (Porsángu) og Tana (Deatnu). Kåfjord (Gáivuotna) var også med i Forvaltningsområdet da undersøkelsen fant sted, men ble ikke tatt med.

i valgmanntallet, i strid med manntallets subjektive kriterium, men omfanget av dette er ukjent (Nrk 2022).

Når man bruker valgmanntallene i studier som sammenlikner samebefolkningene i ulike stater må man være oppmerksom på at tallene ikke er direkte sammenlignbare: én sak er at i Finland omfatter valgmanntallet ikke bare myndige, men også barn av registrerte personer (Samediggi.fi 2023). En annen sak er at kriteriene for innmelding er ulike i de ulike statene: mens det finske og svenske systemet setter grensa for hvor fjerne aner som vokste opp med samisk hjemmespråk til besteforeldre, ble grensa utvida til oldeforeldre i Norge i 1997. De finske kriteriene tillater imidlertid også folk å registrere seg basert på ganske fjerne aners status i offentlige registre, noe som er en del av bakgrunnen for store konflikter i Finland rundt regler og praksis rundt innslipp i valgmanntallet (Sveriges radio 2022). Etter hvert har man også sett kvassere debatter rundt dette på svensk og norsk side av grensene (Sveriges radio 2016). Disse stridighetene kan kanskje oppsummeres som ei motsetning mellom de som frykter at ikke nok samiskættede personer fra assimilerende slekter og områder får registrert seg – og de som frykter ei overvekt i valgmanntallet av mennesker med liten eller ingen tilknytning til samisk kultur og samfunn (Beach 2007; Berg-Nordlie 2015b; Bjørklund 2016; Junka-Aikio 2014; Laakso 2016; Lehtola 2005: 164–65; Nyyssönen 2015; Pettersen 2015). Bak disse uenighetene kan man nok, i alle fall i visse tilfeller, spore ulike grunnholdninger til hva det vil si å være same: handler det først og fremst om kulturell og samfunnsmessig tilknytning, eller først og fremst om ætt (Beach 2007; Berg-Nordlie 2022; og Pettersen 2021; Nilsson 2020)?

2.2.4 Kilder til data om samisk urbanisering

De nordiske statenes data om samer etter andre verdenskrig har altså noen grunnleggende begrensinger.

Begrensing av datainnsamling til visse geografiske soner gjør at visse områders samer, gjerne spesielt urbane samer, ekskluderes fra datasettene. De kan dessuten inkludere ikke-samer, noe som kan vri resultatene i de tilfellene der det finnes målbare ulikheter mellom samer og ikke-samer i samme områder – for eksempel ulike flyttemønstre. Bruk av geografiske soner kan kombineres med spørsmål om etnisitet for å få kartlagt slike ulikheter, men man slipper ikke dermed unna utfordringene rundt datamangel om samer i andre områder. Når man prøver å samle data om *kun samiske individer*, støter man på det problemet at det ikke finnes noen samedefinisjon som alle med samisk tilknytning vil anse som helt uproblematisk.

Bruk av *sametingenes valgmanntall* har den fordel at disse valgmanntallene faktisk dekker hele landet, slik at man unngår utfordringene knyttet til bruk av geografiske

soner, og kun skal inkludere samiske mennesker. Imidlertid er det også på det rene at valgmanntallet ikke inneholder hele sitt lands samebefolkning, og dessuten kan ha noen innslag av ikke-samer. Valgmanntallene er likevel det beste vi har av “sameregistre” i Norden. De er grunnsteinen i selve de samiske demokratiske systemene, og det er dermed innforstått at man anser dem som grunnleggende sett representative for den samiske befolkninga. Da burde det ikke være så problematisk å behandle valgmanntallene som representative for samebefolkninga også i noen andre sammenhenger. I resten av dette kapitlet vil jeg behandle valgmanntallene som et ganske godt utgangspunkt for å frambringe kunnskap om samisk urbanisering – skjønt man altså må være bevisst på at også dette materialet har sine begrensinger.

2.3 Samisk urbanisering i nordiske byer

2.3.1 Urbanisering i Sápmi – og ut av Sápmi

Etterkrigstida brakte med seg urbanisering og sentralisering i de nordiske statene. Befolkningsveksten i fylkene på norsk side av Sápmi holdt ikke tritt med Norges befolkningsvekst i årene 1951-2017: kun Sør-Trøndelag, fylket der storbyen Trondheim (Tråante) ligger, hadde omlag like høy prosentvis vekst som landet som sådan. Når vi ser mer på mikronivå finner vi at skjønt bygder stred med fraflytting, var det vekst i en del nordlige urbane kommuner: Tromsø (Romsa), Alta (Áltá), Bodø (Bådåddjo/Buvda) og Trondheim (Tråante) utviste stor vekst fra 1960-tallet til 2017 (SSB 2023a).³ På svensk side vokste kommunene Umeå (Ubmjeje) og Luleå (Luleju) mye i årene 1968-2017, mens Kiruna (Giron) tapte mange innbyggere (Statistikmyndigheten 2023). I tillegg til urbaniseringsprosessene som foregår internt i Sápmi, deltar den samiske befolkninga i det nordiske demografiske «raset» av mennesker nordfra nedover til sydligere strøk, ut av Sápmi. Hovedmålene for denne folkeforflytninga fra nord til sør er hovedstedene Oslo (Oslove), Stockholm (Stuehkie), og Helsingfors (Helsset) samt områder rundt disse storbyene (Severeide 2012; Takala og Björkstén 2014).

Dette er prosesser som gjelder befolkninga generelt, men som også urbefolkninga deltar i. Man kan imidlertid ikke forutsette at majoritet og minoritet handler helt likt under de samme forutsetningene, og det er altså her det begynner å bli et problem at man særlig for etterkrigstidas urbaniserings- og sentraliseringsperiode har svak tilgang på demografiske data som spesifikt omhandler samer.

³ I tiårene før 1970-tallet ble det gjennomført store kommunesammenslåinger i Norge. For å unngå å telle med folketallsøkninger som følge av sammenslåing har det her blitt sett på utvikling etter 1964 for Trondheim, Tromsø og Alta, og etter 1968 for Bodø.

I Ann Ragnhild Broderstads og Kjetil Sørli (2012) studier av utvalgte rurale kommuner som ble antatt å ha en betydelig andel samer, fant de ei utvandring av om lag en tredjedel (36 prosent) av alle unge i perioden 1964–2007 (Broderstad og Sørli 2012: 54–55; Rustad 2010; Severeide 2012; Sørli og Broderstad 2011: 15–16). Studier av STN-området viser at befolkninga er aldrende og minkende (Johansen, Rasmussen et al. 2017; Johansen, Møllersen et al. 2020; Sønstebo 2018, 2020). Når det gjelder målet for fraflyttinga fant Broderstad og Sørli (2012: 54) at 40 prosent av personene som flyttet ut av kommunene de så på, bosatte seg i nærmeste byområde: det er altså en stor grad av urbanisering internt i distriktet der folk kommer fra. Dette ligner på funn fra Great Plains-regionen i Nord-Amerika: både i Canada og USA viser data en tendens til at urfolk som flytter til urbane sentre, flytter innafor en og samme provins (Tomiak et al. 2019: 6). Denne typen urfolksurbanisering har blitt oppsummert av Evelyn Peters (sitert i Tomiak et al. 2019) som at man «reiser innafor sine tradisjonelle territorier» i stedet for at man egentlig «migrerer» til et helt nytt sted. Broderstad og Sørli (2012: 54–55; Sørli og Broderstad 2011: 15–16) fant ut at Oslo og Tromsø var viktige mål for urbanisering fra områdene de så på. Dette samsvarer med Auberts (1978) vektlegging av nettopp disse to byene, tre tiår tidligere. At Oslo og Tromsø er hovedmål for samisk urbanisering er ikke usannsynlig, da disse er henholdsvis største by i landet og største by i Nord-Norge, med gode muligheter for høyere utdanning og arbeid.

Tallene vi har sett på her viser imidlertid ikke eventuelle forskjeller på samer og øvrig befolkning i de rurale studieområdene. I det følgende skal vi hovedsakelig forholde oss til etnisitetsspesifikke data, og ta for oss land for land på jakt etter svar på spørsmålet om hvilke byer som kan sies å være de mest sentrale når det kommer til de samiske urbaniseringsprosessene.

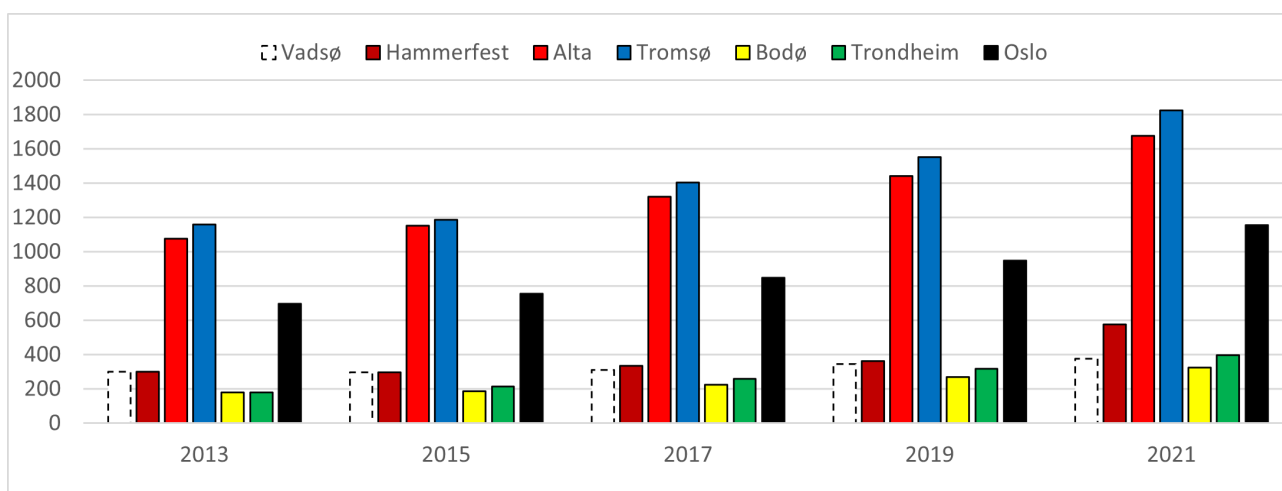
2.3.2 Norge

Som vi har sett ble Oslo og Tromsø trukket fram av både Aubert, Broderstad og Sørli. Er det disse to vi vil finne på topp blant urbane kommuner i Norge hvis vi bruker Sametingets valgmanntall som indikator for det samiske bosettingsmønsteret?

Når vi ser på utvikling i Sametingets valgmanntall de siste ti årene er det de følgende seks kommunene som ligger på topp i den urbane kategorien: Tromsø (Romsa), Alta (Áltá), Oslo (Oslove), Hammerfest (Hámmárfeasta), Trondheim (Tråante) og Bodø (Bådåddjo/Buvvda). Tabell 1 viser i tillegg utviklinga for Vadsø (Čáhcesuolu), et tettsted som tidligere har hatt >4999 innbyggere, men som mellom 2018 og 2019 falt under vår «terskel» for å regnes som urbant (2022: 4.615, Askheim 2022a; SSB 2023b). På grunn av stedets historie som urbant område tar vi likevel med kommunen i denne tabellen.

Tabell 1 (Samediggi.no 2023) viser oss først og fremst at forholdet mellom de store urbane kommunene er temmelig stabilt: Tromsø ligger på topp (2021: 1.824), tett fulgt av Alta (1.677), med Oslo (1.155) stabilt som Norges tredje største «sameby.» Tallet for Oslo kan for så vidt sies å lyge litt sia det kun gjelder Oslo kommune, mens Oslo tettsted strekker seg langt utover kommunegrensene. Imidlertid er det sånn at selv om vi slår sammen data fra de ni kommunene som innehar deler av Oslo tettsted,⁴ blir ikke hovedstaden Norges største sameby: med sine da 1.698 valgmanntallsførte samer går «hovedstadskommunene» bare så vidt forbi Finnmarks største urbane kommune Alta, og når altså ikke opp til Nord-Norges største bykommune Tromsø.

⁴ Oslo, Bærum, Asker, Lillestrøm, Lørenskog, Nordre Follo, Rælingen, Nittedal, og Lier (Tvedt 2023). Merk at tallet brukt for Oslo tettsted gjenspeiler registrerte sametingsvelgere bosatt hvor som helst i de ni kommunene, altså inkluderer det personer som ikke egentlig bor i Oslo tettsted, men andre steder i «hovedstadskommunene». Merk spesielt at hele Nordre Follo er telt med, tross at kommunen innehar et større tettsted som er separat fra Oslo – Ski, med 20.800 innbyggere. Nordre Follo hadde 73 sametingsvelgere.

Tabell 1. Største urbane områder i Sametingets valgmanntall - Norge

Langt bak denne trioen finner vi ei «andreerekke» av samiske urbane kommuner, der de stabile innslagene er Hammerfest (2021: 577), fulgt av Trondheim (396) og Bodø (326). Hammerfest sitt store «hopp» mellom 2019 og 2021 (+214 velgere) har mye å gjøre med at den rurale kommunen Kvalsund (Fálesnuorri) ble slått inn under Hammerfest i 2020 – og denne kommunen hadde 143 valgmanntallsførte innbyggere i 2019. Her ser vi altså at en urban kommunes vekst i realiteten består av ei økt rural befolkning i kommunen. Hva angår Trondheim og Bodø kan vi merke oss at de lå nøyaktig likt i 2013, men trønderhovedstaden har etter hvert rykka noe fra nordlandshovedstaden.

To urbane kommuner som ikke er på tabellen, men som jevnt har ganske mange velgere og god vekst er Narvik (Áhkkánjárga, +119 til 270), Harstad (Hársttak, +86 til 215), og Bergen (Birggon, +128 til 227). Hvis Vadsø hadde nådd opp til dette kapittelets «urban»-kriterium, ville det framstått som et svakt voksende, nesten stagnert tettsted i samisk valgmanntallssammenheng – men større enn Narvik, Harstad og Bergen.

Ei markant endring som har funnet sted i valgmanntallet i løpet av denne perioden er at fram til og med 2017 lå to rurale kommuner på topp i valgmanntallet: indrefinnmarks-kommunene Kautokeino (Guovdageaidnu, 1.572) og Karasjok (Kárášjohka, 1.393). Det var allerede den gang merkbart at disse to kommunenes valgkrets, Ávjovárri, hadde utvist en viss stagnasjon i valgmanntallsutviklinga helt sia valgkretsen ble stifta i 2009 (Berg-Nordlie og Saglie 2021). Da nye data om valgmanntallet ble sluppet i 2019 var det for første gang en urban kommune på topp: Tromsø (1.551), dog tett fulgt av Kautokeino (1.520). Tromsø hadde riktignok vokst, men det som gjorde at Kautokeino ikke beholdt førsteplassen var at denne kommunen hadde *tappt* registrerte samiske velgere. Likeledes hadde Alta (1.441) tatt tredje-plassen fra Karasjok (1.351) – også denne rurale kommunen hadde tappt registrerte velgere, men i dette tilfellet ville den urbane kommunen gått forbi likevel. Bak Karasjok fulgte Oslo, som nå nærma seg tusen registrerte velgere (949).

Tendensen til at urbane kommuner topper valgmanntallet ser ut til å befeste seg. Hvis vi går til 2021-tallene ser vi at skjønt det har vært noe valgmanntallsvekst i Kautokeino (1.573) og Karasjok (1.378), så vinner «førsterekka» av samebyer fortsatt fram, på grunn av vekst: Tromsø holder førsteplassen, Alta har gått forbi selve den samiske kulturhovedstaden Kautokeino og blitt nest størst, og den samepolitiske hovedstaden Karasjok pustes i nakken av Norges hovedstad Oslo.

Vi ser altså en tydelig tendens i Norge til at visse urbane kommuner vokser og tar ledelsen innenfor valgmanntallet, og noe av en motsatt tendens i visse rurale kjerneområder for samisk språk. En slik konklusjon kan imidlertid problematiseres fordi tallene vi bruker her viser til hele kommuner, og ikke bare de urbane tettstedene i kommunene. Både

Tromsø, Alta, og Hammerfest har store rurale områder innenfor sin kommune, der det også bor samer. Man må også stille seg spørsmålet om valgmanntallene kan tenkes å ha en skjevrepresentasjon: kan det tenkes at samer som flytter til byer eller vokser opp i byer, i større grad enn rurale samer velger å registrere seg i Sametingets valgmanntall?

Valgmanntallet indikerer ellers at det er Tromsø som er den mest sentrale kommunen i samisk urbaniseringssammenheng, mens man ikke finner dekning for påstanda om at Oslo er “Norges største sameby” – både Tromsø og Alta kommuner har et høyere antall valgmanntallsførte samer.

2.3.3 Sverige

Paul Pedersen (2015: 104) har i sin forskning på det svenske Sametingets valgmanntall funnet at i 2013 var de urbane kommunene som lå på topp i det svenske Sametingets valgmanntall Kiruna (Giron, 1.490), Stockholm (Stuehkie, 664), Gällivare (Vahtjer/Váhčir, 637), Umeå (Ubmeje/Upmeje, 393), Luleå (Luleju, 248) og Skellefteå (Syöldete, 183). Ifølge tall hos det svenske Sametinget kunne vi i 2017 fortsatt finne de samme urbane kommunene på topp: Kiruna var fortsatt den største urbane kommunen (1.398), etterfulgt av Gällivare (582), og bykommunen Umeå (436) (Sametinget.se 2019a). I «andre rekke» av Sveriges urbane kommuner fant man hovedstaden Stockholm (328), Luleå (294) og Skellefteå (178) (Sveriges radio 2017, jfr. 2021; Sametinget.se 2019a, b).

Det må bemerkes at hovedstadens velgermengde ikke har krympa mellom 2013 og 2017, det dreier seg i stedet om ulike definisjoner av «Stockholm»: Pedersens tall for Stockholm henviser til länet, mens Sametingets tall henviser til kommunen. Mens Oslo er både en kommune og et fylke samtidig, er Stockholms kommune og län to ulike administrative enheter – og mens kommunen er mindre enn tettstedet, er länet større enn tettstedet. Hvis man ser på Sametingets tall for alle kommuner i Stockholms län i 2017 under ett, ender man på 691 registrerte. Da har plutselig Stockholm havna på andreplass blant de urbane kommunene etter Kiruna, på samme måte som Oslo rykker opp til andreplass etter Tromsø hvis man ser under ett alle kommunene som innehar deler av tettstedet Oslo.

Som i Norge virker «topplista» av urbane kommuner å være ganske stabil: det er de samme kommunene som går igjen, og det er utelukkende snakk om steder i Sápmi med unntak av ett sted – rikets hovedstad. En forskjell vi kan notere oss er den større avstanda mellom urbane toppkommuner i Sverige sammenlikna med Norge: Kiruna ligger mer i særklasse over de andre når vi sammenlikner med Tromsøs posisjon i Norge. Akkurat som i Norge må vi imidlertid ta med i beregninga at svenske «urbane kommuner» kan inneha både urbane områder og et stort omland med rurale bosetninger, noe vi for eksempel kan se i tilfellene Kiruna og Gällivare.

2.3.4 Finland

Ifølge Anna-Riitta Lindgren (2015: 238) var situasjonen i 1970 at bare 11 prosent av befolkningen registrert som samer (dvs. i samsvar med definisjonen som Nickuls prosjekt hadde brukt) bodde utenfor det samiske området (dvs. hva myndighetene senere definerte som det samiske "hjemområdet" *Sámiid ruovttuoguvlu*).⁵ Innen 2011 var andelen valgmanntallsregistrerte utenfor dette området økt til 65 prosent (Saamebarometri 2016, 61). I 2019, da det totale antallet valgmanntallsregistrerte samer (alle aldre) i Finland var 10.759, bodde et flertall på 68,4 prosent utenfor «hjemområdet» (Samediggi. fi 2023). Disse dataene har imidlertid begrensa verdi for oss, sia områdene utenfor *Sámiid ruovttuoguvlu* omfatter både urbane og rurale områder.

Anne Länsman (2008) fikk tilgang til valgmanntallsdata for Stor-Helsinki for 2007, og fant da 926 valgmanntallsførte, noe som ifølge Länsman utgjorde 10,8 prosent av det finske valgmanntallet. Länsman bemerka også at tallet hadde nesten dobla seg sia 2003, da det var cirka 500 valgmanntallsførte samer der. Dette gir oss en indikator på Helsinkis sentralitet som by for samer på finsk side.

Vi kan også se hen til det samiske organisasjonslandskapet i Finland som en slags kvalitativ indikator på hvor Finlands urbane samer bor. Paraplyorganisasjonen *Suoma Sámiid Guovddášsearvi* har kun én organisasjon som er basert i et urbant område, nemlig *Mii* («Vi») i Lapplands hovedstad Rovaniemi (Roavvenjárga/Ruávinjárga/Ruá'vnjargg) (*Mii Searvi* 2019; *Sámiid Guovddášsearvi* 2019). Blant andre urbane kommuner med samiske organisasjoner finner vi Helsinki (Helsset) med organisasjonen *City-Samit* og Oulu med organisasjonen *Oulu-Samit*. Sistnevnte er den største byen i Nord-Finland, men anses generelt for å ligge utenfor Sápmi. Her kan også nevnes at organisasjonen *Barbmú* for samer i det indre, søndre Finland, har organisasjonsadresse i byen Tampere (*Barbmú* 2023).

Sárá-prosjektet ved Lapplands Universitet, som har studert samisk bosetting utenfor *Sámiid ruovttuoguvlu* med et urbaniseringsperspektiv, fant at i 2015 var de tre finske kommunene med størst antall valgmanntallsførte personer utenfor *Sámiid ruovttuoguvlu* Helsinki (1294), Rovaniemi (1095) og Oulu (919) (Heikkilä, Laiti-Hedemäki et al. 2019) – noe som ser ut til å bekrefte indikasjonene vi finner i det finsk-samiske sivilsamfunnets struktur.

⁵ Kommunene Enontekiö (Eanodat), Inari (Anár), Utsjoki (Ohcejohka) og deler av Sodankylä (Soadegilli).

2.4 Samisk urbanisering i Russland

2.4.1 Data om samisk urbanisering i Russland

I motsetning til statene i Norden fortsatte Sovjetunionen å registrere etnisitet i folketellingene også etter andre verdenskrig. Da unionen ble avvika fortsatte praksisen i Russland, den sovjetiske etterfølgerstaten der deler av Sápmi ligger. I disse folketellingene har borgere selv angitt sin etnisitet («nasjonalitet»), men kun fått anledning til å oppgi én etnisitet, og ikke flere, selv om man i realiteten skulle ha en dobbel etnisk identitet, for eksempel både samisk og etnisk russisk (*russkij*). Man må altså ta høyde for underrapportering pga. manglende mulighet til å registrere dobbel etnisitet, samt at sovjetiske og russiske folketellingsdata kun inkluderer de personene med etnisk minoritetstilhørighet som er komfortable med å offisielt registrere at de ikke tilhører den etniske majoriteten. Gitt den typen regimer man tidvis har hatt i Sovjetunionen og Russland, har ikke dette alltid framstått som et attraktivt valg.

Det er på denne bakgrunnen vi må forstå det faktum at samebefolkninga i Russland sia seint på 1800-tallet har vist liten tallmessig utvikling – den har ligget stabilt på mellom 1.500 og 2.000 personer (Overland og Berg-Nordlie 2012: 113–15, 121–22; Utvik 1985: 67). Dette til tross for at russiske samer over tid har hatt høyere fødselsrate enn dødelighet, hvorav begge høyere enn hos den generelle befolkninga (Zavalko 2011: 201). Stillstanden i russisk-samisk demografisk utvikling ble påpekt allerede i 1925 av forsker Vasilij K. Alymov (2006), som forklarte fenomenet med pågående assimileringprosesser. Den manglende samiske veksten i Sovjetunionen og Russland skyldes altså at samer blir assimilert, eller at de blir statistisk usynlige fordi de registrerer seg som noe annet enn samer.

Tross dette utgjør folketellingsdataene en type kilde til samisk urbaniseringsforskning som Norden mangler for perioden etter andre verdenskrig. På den andre sia har forskere på russisk-samisk demografi den ulempen at intet samisk valgmanntall finnes i Russland, da landet ikke har et sameting. Det har blitt gjort flere forsøk på å etablere et sameting i Russland, men på grunn av ei blanding av motstand fra myndighetene og intern samisk uenighet, har idéen aldri blitt realisert (Berg-Nordlie 2017, 2018).

2.4.2 Russisk-samiske urbaniseringsprosesser

Urbaniseringa i russisk Sápmi har vært vesensforskjellig fra den i det nordiske Sápmi. For det første er de urbane områdene i det nordiske Sápmi gjerne mye eldre enn de i øst: flere av dem ble etablert mellom 1600 og 1900, mens i russisk Sápmi stammer byene generelt fra

1900-tallet. For det andre har russisk Sápmi opplevd ei langt mer brå, massiv og nylig tilstrømning av folk fra sør. For det tredje har de russiske samene i langt større grad enn sine nordiske slektninger opplevd kollektiv tvangsflytting, i en sånn grad at tvangsflytting utgjør en grunnleggende del av den historiske bakgrunnen for deres nåværende bosettingsmønstre.

Rundt århundreskiftet var russiske Sápmi fortsatt ikke spesielt urbanisert. Gamle tettsteder som Kola på nordkysten og Kandalakša (Kánnťlúhht) i syd hadde rundt 500 innbyggere på begynnelsen av 1900-tallet (Kol'skaja enciklopedija 2019a, b, c), og hele områdets befolkning var bare 9.291 i 1897 (Demoscop ru 2023; Kiselev og Kiseleva 1987, 26). Sammenligner vi dette med norsk Sápmi, finner vi at Tromsø alene hadde over 7.000 innbyggere i år 1900 (Andresen 1994, 315). Det følgende hundreåret endra både demografien og sosioøkonomiske forhold seg drastisk i de russiske samenes disfavør — fordi sovjetstaten gjennomførte storskala folkeforflytting, industrialisering, og militær oppbygging i området (Kuropjatnik 2005: 178). I 1926 hadde folketallet i russisk Sápmi mer enn dobla seg til over 23.000, og i 1939 hadde regionen fått hele 291.178 innbyggere. Men det skjedde ingen tilsvarende rivende utvikling i antallet registrerte samer: i 1897 utgjorde ca. 1.730 samer rundt 18,5% prosent av befolkninga, mens i 1939 utgjorde 1.755 samer 0,6 prosent av befolkninga (Demoscope. ru 2019a, b; 2023; Kiselev og Kiseleva 1987, 26).⁶

I Sovjetunionens barndom var det noe av en urfolkspolitisk «vår», men denne tok slutt under stalinismen (Berg-Nordlie 2015a, 2017). Fra midten av 1930-tallet ble samer i økende grad tvangsflytta og deres næringer tvangskollektivisert, og regimet utførte henrettelser av pro-samiske aktivister av både samisk og ikke-samisk herkomst (Berg-Nordlie 2017; Kalstad 2009: 38–42; Kiseljov og Kiseljova 1987: 75; Kuznetsova 2006: 127–28; Sorokazjerdjev 2006: 61–67; Stepanenko 2003). Skal vi tro statistikkene forble den samiske befolkninga generelt rural i denne perioden, men gitt hva vi vet om assimilering og statistisk usynlighet må vi ta dette med ei klype salt (Afanasyeva 2013; Mustonen og Mustonen 2011b: 88–90, 2011c: 215; Overland og Berg-Nordlie 2012: 34–35; Demoscope.ru 2019c).

Etter andre verdenskrig iverksatte Sovjetunionen *Ukрупnenie*: en unionsvid «effektiviseringspolitikk» der økonomiske enheter og bosetninger ble slått sammen eller lagt ned for å spare penger, øke produksjonen, og styrke myndighetenes kontroll over samfunnet (Grant 1995: 124–25; Odzial 2008: 44–45). Ifølge historikeren

Anna Andersen (Afanasyeva 2013, 31; 2019) foregikk denne prosessen i russisk Sápmi fram til 1968, da den siste tvangsflyttinga av samer fant sted. Svært mange av samene ble flytta til ett og samme tettsted: Lovozero (Lujávvr) i det indre og østre av Kolahalvøya. Tvangsflyttinga var dårlig planlagt og gjennomført, førte til boligproblemer og arbeidsledighet, og andre sosiale problemer (Afanasyeva 2013: 54–59, Allemann 2010: 87–93; Overland og Berg-Nordlie 2012). Lovozeros befolkning er ikke stor nok til at dette kan regnes som et urbant område, men det vi ser her er likevel ei slags tvungen «semi-urbanisering»: samebefolkninga ble tvangsflytta fra et pastoralt liv til et kompakt landsbyliv.

Reindrifta ble videreført i en statsstyrt, sovjetisert form — og det utvikla seg nå et sosialt og kulturelt skille som delvis fulgte kjønn: kvinner ble i stor grad ekskludert fra reindrifta, og kanalisert inn mot fastboende arbeid i bygder og byer. Flere forskere har kommentert denne sosioøkonomiske delinga av den russiske samebefolkninga inn i to «stereotypiske» halvdelar: urban fastboende kvinne og pastoral reindriftssamisk mann. Blant konsekvensene av denne delinga var ufrivillig barnløshet for mange samiske menn, og at samiske kvinner giftet seg med ikke-samer, gjerne med russifisering av språk, kultur og identitet som resultat (Afanasyeva 2013: 56; Mustonen og Mustonen 2011b: 88; Overland og Berg-Nordlie 2012: 37, 52–57). I denne perioden flytta også samer til andre urbane områder for utdanning og arbeid: i tillegg til den regionale storbyen Murmansk (Murmansk lán) og de mindre byene som ligger langs jernbanelinja på tvers av Kolahalvøya, dro noen til Leningrad (St. Petersburg) der Herzen-universitetet hadde et studietilbud hvor minoriteter som samene hadde kvote på å delta (Overland og Berg-Nordlie 2012: 63–64).

I Russlands 2010-folketelling var antallet registrerte samer 1.599, hvorav 651 (40,7 prosent) ble regnet som «urbant» bosatt; mens i 2021-folketellinga var det 1.550 registrerte samer, hvorav 729 (47 prosent) ble regna til den urbane befolkninga. Her ser vi altså at urbant registrerte samer vokser både i antall og andel. Det er ingen tilgjengelige data om nøyaktig hvor denne registrerte urbane russiske samebefolkninga bor, men det er rimelig å anta at mange bor i Murmansk by, som jo er det økonomiske og politiske knutepunktet i regionen.

Hvis vi skal bruke sivilsamfunnet som indikator, som vi gjorde i det finske tilfellet, kan vi også merke oss at de russiske samenes ungdomsorganisasjon Sápm' Nuraš har hatt mye av sin aktivitet drevet fra Murmansk by, og at innlandsbyen Mončegorsk (Mončētuntur) har en egen samisk organisasjon (Berg-Nordlie, Andersen og Dankertsen 2022). Hva angår “landsbyen” Lovozero utførte de de to russisk-samiske hovedorganisasjonene OOSMO og AKS ei telling i 2007 der de anslo at antallet samer i Lovozero var 870 personer (Berg-Nordlie og Andersen 2022). Dette tallet inkluderer kun medlemmer av de to organisasjonene og ikke personer under atten.

⁶ For 1897 oppgir Kiselev og Kiseleva (1987) at det bodde 1.812 samer i hele Russland, og at av disse bodde 1.724 i Kola ujezd av Arkhangel'sk-guvernemet (den administrative enheten som tilsvarte russisk Sápmi). Demoscop (2023) gjengir at det var 1.738 mennesker med loparskij jazyk («lappisk», altså samisk) som morsmål i Kola ujezd. Tallene for 1897-folketellinga må selvfølgelig ikke sees på som ufeilbarlige uansett, så antallet samer er her rundet av til 1.730.

2.5 Oppsummering: Hva kan vi si om hvor bysamene bor – og hva skal vi gjøre med den kunnskapen?

2.5.1 Hvor er de urbane samiske kjerneområdene?

Den suboptimale datasituasjonen for samisk demografi utgjør ei særlig utfordring for studier av samisk urbanisering. Det hefta allerede problemer ved den registreringa av samisk etnisitet som ble gjort forut for andre verdenskrig, men etter krigen slutta de nordiske folketellingene å registrere etnisitet – rett før en større urbaniseringsprosess i Norden som helt åpenbart også påverka den samiske befolkninga, men når det gjelder samene sitter vi altså med lite detaljert innsikt i den prosessens omfang og resultat.

Det ble gjennomført egne prosjekter for å skaffe et bilde av den samiske demografiske situasjonen etter at folketellingene slutta å registrere etnisitet, men også disse hadde begrensinger som gjorde dem mindre velegna for å studere urbanisering. I Sovjetunionen framholdt man med å registrere etnisitet i folketellinga, men med ei åpenbar underrapportering av samisk etnisitet. Etter Sovjetunionens oppløsning har Russland fortsatt praksisen, men med de samme utfordringene. På nordisk side har man ofte brukt ulike geografiske områder til å levere «samiske tall», men disse områdenes avgrensing gjør at de både får med seg ikke-samer i tallmaterialet, og dessuten ser bort fra et stort –og voksende– antall samer. Områdenes rurale avgrensing gjør at det hefter særlige utfordringer ved å bruke dem til å si noe om urbane samer.

På nordisk side av Sápmi er sametingenes valgmanntall den kanskje minst problematiske muligheten til å få kartlagt samisk urbanisering. Man må imidlertid være oppmerksom på muligheten for skjevheter i «utvalget» også her: hvilke samer er det større og mindre sannsynlighet for at registrerer seg i valgmanntallet? I tillegg sier ikke valgmanntallets urbaniseringstendens bare noe om flytteprosesser i urban retning, den sier også noe om identitetsprosesser blant byenes «innfødte» befolkning. Samisk oppvåkning i den urbane befolkninga regnes gjerne som en del av den samiske urbaniseringsprosessen, men dette er likevel et separat fenomen fra den rural-urbane samiske migrasjonsprosessen.

I dette kapitlet har jeg særlig brukt valgmanntallsdata til å prøve å si noe om hvilke byer som framstår som mest sentrale for samisk urbanisering, og ellers sett hen til anna eksisterende forskning og tallmateriale, samt samisk sivilsamfunnsstruktur. Det framstår som at de fremste «hotspots» i urbaniseringa av norsk Sápmi – de urbane samiske kjerneområdene, om du vil – er den nordlige bykommunen *Tromsø (Romsa)* og Finnmarks mest folkerike kommune *Ålta (Áltá)*. I

neste rekke finner vi *Hammerfest (Hámmárfeasta)*, *Bodø (Bådåddjo/Buvvda)*, og den trønderske storbyen *Trondheim (Tráante)*. På svensk side av Sápmi skiller *Kiruna (Giron)* seg ut, etterfulgt av *Gällivare (Vahčir/Vahtjer)*. I andre rekke finner vi bykommunen *Umeå (Ubmeje/Upmeje)*, samt *Luleå (Luleju/Julev)* og *Skellefteå (Syöldete)*. På finsk side av Sápmi framstår lapplandshovedstaden *Rovaniemi (Roavvenjárga)* som det viktigste urbane området i Sápmi. Når det gjelder russisk Sápmi har vi ikke noe valgmanntall å se til, men mange samer har bosatt seg i storbyen *Murmansk (Murman lánn')*, den største byen i Sápmi.

I tillegg finnes det visse byer utenfor Sápmi som også må regnes som bysamiske «kjerneområder» – steder som er særs viktige for den samiske urbaniseringsprosessen, og har et stort antall samiske innbyggere. Dette gjelder særlig de nordiske hovedstedene. Valgmanntallene viser oss at *Oslo (Oslove)* nok ikke er «Norges største sameby», men den er enten tredje størst eller nest størst – alt ettersom du regner med kun Oslo kommune, eller tar med et større knippe kommuner for å dekke hele tettstedet som strekker seg langt utenfor kommunens grenser. I Sverige er *Stockholm (Stuehkie)* kun en av «andre rekke»-kommunene, men akkurat som med Oslo stiger hovedstaden til andreplass hvis vi tar med oss et større geografisk område for å få med oss hele tettstedet. I Finland indikerer valgmanntallet ei stor samisk befolkning i *Helsinki (Helsset)*. I Russlands tilfelle kan det bemerkes at flere samer har reist for å ta seg utdanning og arbeid i metropolen *St. Petersburg*, rikets tidligere hovedstad og sentrum for Russlands nordvestlige landsdel.

2.6 Tilrådinger

Hva skal man så med all denne informasjonen? Dét er til syvende og sist et politisk heller enn et akademisk spørsmål. Politikk er å prioritere, og man kan ut fra denne informasjonen argumentere for at visse byer skal være i fokus når det skal fordeles midler og snekres sammen tiltak som er retta mot den bysamiske befolkninga. Det er imidlertid langt flere hensyn enn demografisk kjøttvekt som spiller inn når politiske avgjørelser skal tas, det går ingen direktelinje fra data til avgjørelser. De «politiske» tilrådingene her har derfor mer karakter av sterke oppfordringer til å diskutere visse spørsmål, og å ta inn over seg visse forutsetninger:

- Når man tar vedtak som skal trygge samisk språk, kultur og identitet, bør man ha bevissthet på hvilke byer som utgjør de urbane samiske «kjerneområdene». Hvis man ønsker at ens vedtak skal treffe flest mulig urbane samer, så finnes det grunnlag for å differensiere mellom byer.
- Urbanisering er en grunnleggende tendens i hele verdenssamfunnet, som har påverka Sápmi og samene over lang tid, og som ikke ser ut til å avta.

Denne innsikten bør informere hvorvidt samisk bypolitikk primært skal *forhindre* ytterligere samisk urbanisering, eller primært *støtte opp* om at samisk språk, kultur og identitet overlever under urbane forhold. Man bør også være seg bevisst at det finnes visse typer samiskhet som kan og som *ikke kan* overleve under urbane forhold (jfr. diskusjon i Berg-Nordlie, Dankertsen og Winsvold 2022c). Hvilke kombinasjoner av politiske grep skal til for å bevare både den framvoksende urbane samiskheten og den rurale samiskheten?

- Etter lang tids fornuftspolitikk og flytteprosesser, har store deler av Sápmi i realiteten svært liten befolkning med samisk språk, kultur eller identitet, mens det har vokst fram betydelige innslag av samer i byer utenfor Sápmi. Især samene i de nordiske hovedstedene utgjør en så stor og voksende del av samebefolkninga, at man må spørre seg om samefolket egentlig har råd til å *ikke* ta grep som hjelper samer på disse stedene å bevare språk, kultur og identitet.
- På generell basis oppfordres det til å bruke kvalitative og kvantitative data til å i større grad stille spørsmålet om *hvilke områder*, urbane og rurale, i og utenfor Sápmi, det er mest effektivt å satse på — når målet er å bevare samisk språk, kultur og identitet.

Et anna spørsmål er hva man skal gjøre med selve datasituasjonen. De begrensingene som ligger i fortidas datakilder kan vi kanskje ikke gjøre så mye med ut over å være bevisst på dem, men når det gjelder nåtidas og framtidas forskning kan man komme med noen tilrådinger:

- Optimalt sett trenger man ei landsomfattende folketelling der det er mulig å krysse av på visse spørsmål som indikerer samisk tilknytning — f.eks. om man anser seg som same, og om man har samiske språkkunnskaper.
- Det er behov for kvantitative forskningsprosjekter i de urbane samiske «kjerneområdene» som kan kartlegge hvem de urbane samene er. Hvor i byene bor de, hvor kommer de fra, hva kjennetegner dem f.eks. aldersmessig, språkmessig, identitetsmessig, sosio-økonomisk? Optimalt bør slike undersøkelser nå hele befolkninga i de aktuelle kommunene, men visse av disse er svært folkerike — og den samiske andelen svært liten. Sametingets valgmanntall er her et godt verktøy for å nå ut til samebefolkninga.
- Sametingets valgmanntall er imidlertid ikke noe totalregister over samer, og spørsmålet blir stadig mer påtrengende om hvilke samer som ikke er med i det. Finnes det noen form for målbar skjevhet i valgmanntallet? Kan dette kartlegges kvantitativt? Forslag om å kombinere reinmerkeregisteret med valgmanntallet i forskningsøyemed har blitt gjort, og dette kan bidra til et mer representativt utvalg.

- En anna diskusjon går på å bruke eldre folketellinger som utgangspunkt, men man må huske at samiskættede ikke nødvendigvis har verken samisk identitet, språk, eller kultur. Et sånt «etterkommerregister» kan imidlertid være anvendbart hvis målet ikke er å forske på det samiske samfunnet, men å forske på mulige sosiale og helsemessige fellestrekk hos mennesker som nedstammer fra samer. Også dette kan være problematisk med tanke på inkludering av individer i forskning uten å spørre dem først.
- Et anna forslag er at individer får mulighet til å frivillig registrere sin samiske identitet i Folkeregisteret. Dette kan hjelpe på datasituasjonen, men om et slikt register skal brukes til forskning må det framgå når man melder seg inn. Erfaringer med frivillig registrering av samiskspråklighet gir, så langt, ikke særlig grunn til optimisme rundt dette — men den situasjonen kan endre seg. Med hensyn til sistnevnte trengs det sannsynligvis økt informering om både muligheten til å registrere språk, og grunnene til det.

Uansett hvilke tiltak man gjør, tyder tallenes tale på at det vil bli stadig viktigere å ta med de urbane samene i beregninga når man samler og presenterer data om den samiske befolkninga. Det er ikke lenger holdbart å presentere data om avgrensa rurale områder som «samisk statistikk». Etter hvert som den urbane samebefolkninga vokser vil de konklusjonene man gjør basert på slike rurale data bli stadig mindre representative for samebefolkninga som sådan.

Litteratur

- Afanasyeva, Anna (2013) *"Forced Relocations of the Kola Sámi People."* Mastergrad, UiT.
- (2019) *"Boarding School Education of the Sami People in Soviet Union (1935–1989): Experiences of Three Generations."* PhD, UiT.
- Alymov, Vasilij K. (2006) "Om samernas assimilering". Rantala, L. (red) *Dokument om de ryska samerna och Kolahalvön*, 41–43. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Andersen, Chris og Evelyn Peters (2013) "Conclusion: Indigenizing Modernity or Modernizing Indigeneity?" Peters, Evelyn og Chris Andersen (red) *Indigenous in the City: Contemporary Identities and Cultural Innovation*, 377–87. Vancouver: UBC Press.
- Andersen, Chris (2022) "Sámi Urbanization in the Global Currents of Indigenous Urbanization." Berg-Nordlie; Dankertsen, Astri og Marte S. Winsvold (reds) *An urban future for Sápmi? Indigenous urbanization in the Nordic countries and Russia*. New York. Berghahn
- Andresen, Astrid (1994) *Tromsø gjennom 1000 år, bind 2: Handelsfolk og fiskerbønder, 1794–1900*. (Tromsø kommune)
- Andresen, Astrid (2021) "Mellom politikk og geografi: Å være og å representere(s)." Andresen, Astrid; Evjen, Bjørn og Teemu Ryymin (red): *Samenes historie fra 1751 til 2010*, 305–358. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Askheim, Svein (2022a) "Vadsø – tettsted." Store Norske Leksikon. URL: https://snl.no/Vads%C3%B8_-_tettsted
- Askheim, Svein (2022b) "Kirkenes." Store Norske Leksikon URL: <https://snl.no/Kirkenes>
- Aubert, Vilhelm (1978) *"Den samiske befolkning i Nord-Norge. Sámi ál'bmu Davvi-Norgas."* Artikler fra Statistisk sentralbyrå, No. 107. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Axelsson, Per og Peter Sköld (red, 2011). *Indigenous Peoples and Demography: The Complex Relation between Identity and Statistics*. Oxford: Berghahn.
- Bárbmu (2023) «Stivra.» URL: <https://barbmu.wordpress.com/stivra/>
- Beach, Hugh (2007) "Self-Determining the Self: Aspects of Saami Identity Management in Sweden." *Acta Borealia* 24(1): 1–25.
- Berg-Nordlie, Mikkel (2015a) "Two Centuries of Russian Sámi Policy: Arrangements for Autonomy and Participation Seen in Light of Imperial, Soviet and Federal Indigenous Minority Policy 1822–2014." *Acta Borealia: A Nordic Journal of Circumpolar Societies* 32(1): 40–67.
- (2015b) "Representasjon i Sápmi: Fire stater, fire tilnærminger til inklusjon av urfolk i samstyring." Bjerkli, Bjørn og Per selle (red) *Samepolitikken utvikling*, 388–418. Oslo: Gyldendal.
- (2017) *"Fighting to be Heard—In Russia and in Sápmi Russian Sámi Representation in Russian and Pan-Sámi Politics, 1992–2014."* PhD, UiT.
- (2018) "Substitution in Sápmi: Meta-Governance and Conflicts over Representation in Regional Indigenous Governance." Kropp, Sabine; Aasland, Aadne; Berg-Nordlie, Mikkel; Holm-Hansen, Jørn; Schuhmann, Johannes (red) *Governance in Russian Regions. A Policy Comparison*, 189–218. Cham: Palgrave Macmillan.
- (2021) "'Sámi in the Heart': Kinship, Culture, and Community as Foundations for Indigenous Sámi Identity in Norway." *Ethnopolitics* 21, 2022, Issue 4
- og Anna Andersen (2022) "Cities in Sápmi, Sámi in the Cities: Indigenous "Urbanization in the Nordic Countries and Russia." Berg-Nordlie; Dankertsen, Astri og Marte S. Winsvold (reds) *An urban future for Sápmi? Indigenous urbanization in the Nordic countries and Russia*. New York. Berghahn
- ; Andersen, Anna og Astri Dankertsen (2022) "Urban Indigenous Organizing and Institution-Building in Norway and Russia: By and For Whom?" Berg-Nordlie, Mikkel; Dankertsen, Astri og Marte S. Winsvold (reds) *An urban future for Sápmi? Indigenous urbanization in the Nordic countries and Russia*. New York. Berghahn
- ; Dankertsen, Astri og Marthe S. Winsvold (2022a) "Introduction. Indigenousness and Urbanization." Berg-Nordlie, Mikkel; Dankertsen, Astri og Marte S. Winsvold (reds) *An urban future for Sápmi? Indigenous urbanization in the Nordic countries and Russia*. New York. Berghahn
- ; Dankertsen, Astri og Marthe S. Winsvold (2022a) «Conclusion. An Urban Future for Sápmi?» Berg-Nordlie, Mikkel; Dankertsen, Astri og Marte S. Winsvold (reds) *An urban future for Sápmi? Indigenous urbanization in the Nordic countries and Russia*. New York. Berghahn
- og Jo Saglie (2021) "Sametingsvalget 2017: Velgere, kretser, partier og politikk." Saglie, Jo; Berg-Nordlie, Mikkel og Torunn Pettersen (red) *Sametingsvalg: Tilhørighet, deltakelse, partipolitikk*, 65–98. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

- og Torunn Pettersen (2021) "De uregistrerte. Mennesker med samisk tilknytning utenfor Sametingets valgmanntall." Saglie, Jo; Berg-Nordlie, Mikkel og Torunn Pettersen (red) *Sametingsvalg: Tilhørighet, deltakelse, partipolitikk*, 65–98. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bergh, Johannes og Jo Saglie (2011) "Valgdeltakelsen ved sametingsvalg: Hvor viktig er tilgjengelighet?" Josefsen, Eva og Jo Saglie (red) *Sametingsvalg: velgere, partier, medier*, 85–111. Oslo: Abstrakt forlag.
- Bore, Ragnhild Rein (2023 – reelt publikasjonsår ikke indikert) "Samer og kvener i eldre folketellinger. 'Mannen er så vaskeekte lapp som i våre dager kan presteres.'" URL: <https://www.ssb.no/a/histstat/artikler/art-2006-02-06-01.html>
- Broderstad, Ragnhild og Kjetil Sørli (2012) "Bo- og flyttetrender i norsksamiske kommuner gjennom 40 år i relasjon til sysselsetting". *Samiske tall forteller* No. 5. URL: https://www.regjeringen.no/contentassets/23ea877e01754aa1835abe963fa68f1e/samiske_tall_forteller_5.pdf
- Dankertsen, Astri (2022) "Young City Sámi in Norway and Sweden: Making Space for Urban Indigenous Identities." Berg-Nordlie, Mikkel; Dankertsen, Astri og Marte S. Winsvold (reds) *An urban future for Sápmi? Indigenous urbanization in the Nordic countries and Russia*. New York. Berghahn
- Demoscope.ru 2019a. "Census for the Russian Soviet Federative Socialist Republic, 1926." URL: http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/rus_nac_26.php?reg=79.
- (2019b) "Census for the Union of Soviet Socialist Republics, 1939: Ethnic composition of the population by regions of Russia." URL: http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/rus_nac_39.php?reg=42.
- (2019c) "Census for the Union of Soviet Socialist Republics, 1939: Distribution of urban and rural population by nationality and gender." URL: http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/rus_nac_39_gs.php?reg=40andgor=1andSubmit=OK.
- (2023) URL: «First common census of the population of the Russian Empire, 1897. Distribution of the population by mother tongue and uezdy of the 50 provinces of European Russia» http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/rus_lan_97_uezd.php?reg=9
- Denis, Claude (1997) *We Are Not You: First Nations & Canadian Modernity*. Peterborough, ON: Bradview Press.
- Dorries, Heather; Henry, Robert; Hugill, David; McCreary, Tyler og Julie Tomiak (red, 2019) *Settler City Limits: Indigenous Resurgence and Colonial Violence in the Urban Prairie West*. East Lansing: Michigan State University Press.
- Evjen, Bjørg (2008) "Giftermål, næring og etnisk tilhørighet 1850–1930." Evjen, Bjørg og Lars Ivar Hansen (red) *Nordlands kulturelle mangfold. Etniske relasjoner i historisk perspektiv*, 239–72. Oslo: Pax.
- (2011) "Finn in Flux: 'Finn' as a Category in Norwegian Population Censuses of the Nineteenth and Twentieth Centuries." Axelsson, Per og Peter Sköld (red) *Indigenous Peoples and Demography: The Complex Relation between Identity and Statistics*, 163–72. Oxford: Berghahn.
- Gjerpe, Kajsa Kemi (2013) *The Best of Both Worlds: Conceptualising an Urban Sámi Identity*. Masteroppgave, Universitetet i Tromsø.
- Grant, Bruce (1995) *In the Soviet House of Culture: A Century of Perestroikas*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Hansen, Lars Ivar (2015) "Befolkningens etniske sammensetning i Tromsø-området gjennom siste halvdel av 1800-tallet—hva folketellingene forteller—og ikke forteller." Pedersen, Paul og Torill Nyseth (red) *City-Saami—same i byen eller bysame? Skandinaviske byer i et samisk perspektiv*, 58–81. Kárášjohka-Karasjok: ČálliidLágádus.
- Haugen, Morten Olsen (2022) *Røros – tettsted* URL: https://snl.no/R%C3%B8ros_-_tettsted
- Heikkilä, Lydia; Miettunen, Tuuli og Elsa Laiti-Hedemäki (2019) "Saamelaisalueen ulkopuolella asuvat saamelaiset." Heikkilä, Lydia; Laiti-Hedemäki, Elsa og Tuuli Miettunen (red, 2019) *Buorre eallin gávpogis. Saamelaisten hyvä elämä ja hyvinvointipalvelut kaupungissa*, 16–31. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Jansson, Ingejerd (2012) "Issues and plans for the disclosure control of the Swedish Census 2011." Paper presented at the Workshop on Statistical Disclosure Control of Census Data, Luxembourg, 19–20 April 2012.
- Johansen, Kevin; Rasmussen, Torkel; Aslaksen, Iulie; Møllersen, Snefrid og Per Tovmo (2017) *Samiske tall forteller* 10.
- Johansen, Kevin; Rasmussen, Torkel; Aslaksen, Iulie; Møllersen, Snefrid og Per Tovmo (2020) *Samiske tall forteller* 13
- Junka-Aikio, Laura (2014) "Can the Sámi Speak Now? Deconstructive Research Ethos and the Debate on Who Is a Sámi in Finland." *Cultural Studies* 30(2): 1–29.

- Kalstad, Albert (2009) *Dorogoj nadežd: Politika rossijskogo gosudarstva i položenie saamskogo naroda v Rossii (1864–2003)*. Murmansk: Murmanskoje knižnoje izdatel'stvo. (Bok skrevet av I. B. Cirkunov basert på notater fra avdød forfatter).
- Kiseljov, Aleksej A. og Tatjana A. Kiseljova (1987) *Sovetskie Saamy. Istorija. Ekonomika*. Kul'tura. Murmansk: Murmanskoje knižnoje izdatel'stvo.
- Kol'skaja enciklopedija (2019a) "Kola." URL: http://ke.culture.gov-murman.ru/slovník/?ELEMENT_ID=95883.
- (2019b) "Kandalakša." URL: http://ke.culture.gov-murman.ru/slovník/?ELEMENT_ID=95302.
- (2019c) "Umba." URL: http://ke.culture.gov-murman.ru/slovník/?ELEMENT_ID=211463.
- Kuropjatnik, Marina S. (2005). *Korennye narody v processe social'nyh izmenenij*. St. Petersburg: Izdatel'stvo Sankt-Peterburgskogo Universiteta.
- Kuznetsova, V. (2006) "Oslyldig." Rantala, Leif (red) *Dokument om de ryska samera och Kolahalvön*, 127–128. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Laakso, Ari Martin (2016) "Critical Review: Antti Aikio and Mattias Åhrén (2014). A Reply to Calls for an Extension of the Definition of Sámi in Finland." *Arctic Review on Law and Politics* 5(1): 123–43.
- Länsman, Anne (2008) *Sámeigiella oaivegávpotguovllus*. Helsset: Vehá datáittardeaddji. URL: https://www.syrjinta.fi/documents/10181/10850/31695_saamenkieli_paakaupunkiseudulla_lansman_saame.pdf/47fe4b93-88b1-41c5-99e4-b63edcd7f8c9; <https://syrjinta.fi/documents/25249352/34271292/Saamen+kieli+p%C3%A4%C3%A4kaupunkiseudulla.pdf/d9f2db2e-4310-4f52-a6a6-f4e70620f4b0/Saamen+kieli+p%C3%A4%C3%A4kaupunkiseudulla.pdf>
- Lehtola, Veli-Pekka (2005) "Research and Activism in Sámi Politics: The Ideas and Achievements of Karl Nickul towards Securing Governance for the Sámi." *Acta Borealia* 22(2): 153–69.
- Lindgren, Anna-Riitta (2015) "Samisk blant samer i Helsingfors." Nyseth, Torill og Paul Pedersen (red) *City-Saami: Same i byen eller bysame? Skandinaviske byer i et samisk perspektiv*, 237–60. Kárášjohka-Karasjok: ČálliidLágádus.
- Mii Searvi (2019) "Roavvenjárgga sámi searvi MII rs – Rovaniemen saamelaisyhdistys MII ry." URL: <https://miisearvi.wordpress.com/>.
- (2011c) "Maps." Mustonen, Teru, and Kaisu Mustonen (red) *Eastern Sámi Atlas*. Vaasa: Oy Fram Ab.
- Nickul, Karl (1977) "The Lappish Nation: Citizens of Four Countries." Indiana University Publication Uralic and Altaic Series No. 122.
- Nilsson, Ragnhild (2020) "The consequences of Swedish national law on Sámi self-constitution—The shift from a relational understanding of who is Sámi toward a rights-based understanding." *Ethnopolitics* 19(3), 292–310.
- NRK (2022) "De falske samene." URL: https://www.nrk.no/sapmi/xl/vil-vaere-same_-folk-i-frp-melder-seg-inn-i-sametingets-valgmanntall-uten-a-vaere-same-1.16150844
- Nyyssönen, Jukka. (2015). "Det samiske politiske etablissementet og motmobiliseringen – konflikter om etniske kategorier i Finland." Bjerkli, Bjørn og Per Selle (red) *Samepolitikkens utvikling*, 359–87. Oslo: Gyldendal
- Odzial, Ljubov' A. (2008) "Gosudarstvennaja politika v otnošenii korennih maločislennyh narodov Juga Dal'nego Vostoka (1950–1960gg.)" PhD Khabarovsk: *Det fjerne østens akademi for statstjeneste*
- Overland, Indra og Mikkel Berg-Nordlie (2012) *Bridging Divides: Ethno-political Leadership among the Russian Sámi*. New York: Berghahn.
- Pedersen, Paul (2015) "Veksten i den samiske velgerbefolkningen og endringer i det samiske bosettningsmønsteret." Pedersen, Paul og Torill Nyseth (red) *City-Saami: Same i byen eller bysame? Skandinaviske byer i et samisk perspektiv*, 82–109. Kárášjohka: ČálliidLágádus.
- Peters, Evelyn og Chris Andersen (2013a) "American Indian Urbanization in the United States: Background." Peters, Evelyn og Chris Andersen (red) *Indigenous in the City: Contemporary Identities and Cultural Innovation*, 167–72. Vancouver: UBC Press.
- Pettersen, Torunn (2011) "Out of the Backwater? Prospects for Contemporary Sami Demography in Norway." Axelsson, Per og Peter Sköld (red) *Indigenous Peoples and Demography: The Complex Relation between Identity and Statistics*, 185–196. Oxford: Berghahn.
- (2015) "The Sámediggi Electoral Roll in Norway: Framework, Growth and Geographical Shifts, 1989–2009." Berg-Nordlie, Mikkel; Saglie, Jo og Ann Sullivan (red) *Indigenous Politics: Institutions, Representation, Mobilization*, 165–90. Colchester: ECPR Press.
- (2019) "Samene i Norge: 40 000 i 40 år?" URL: <https://samiskeveivisere.no/article/samene-i-norge-40-000-i-40-ar/>

- Rustad, Øyvind (2010) "Befolkningsutvikling i STN-området 1990–2010." *Samiske tall forteller* 3. Kautokeino: Sámi allaskuvla.
- Saamebarometri (2016) "'Utredningar och anvisningar' 39/2016: Justisministeriet." URL: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78941/OMSO_39_2016_Saamebaro_120s.pdf?sequence=1&isAllowed=y p. 61.
- Samediggi.fi (2023) "Statistihkka sámiiid lohkuemearis jagi 2019 Sámedikki válggain válmmaštuvvan." URL: <https://dokumentit.solinum.fi/samediggi/?f=Dokumenttipankki%2FTilastoja>
- Sametinget.no (2019a) "Kan registrere samiske språk i Folkeregisteret." URL: <https://www.sametinget.no/Om-Sametinget/Arkiv-perioden-2016-2017/Pressemeldinger/Kan-registrere-samiske-spraak-i-Folkeregisteret>.
- (2021) "Valgmantall." URL: <https://sametinget.no/politikk/valg/sametingets-valgmanntall/sametingets-valgmanntall-2009-2019/>.
- (2023) "Sametingets valgmanntall 1989-2021" URL: <https://sametinget.no/politikk/valg/sametingets-valgmanntall/sametingets-valgmanntall-1989-2021/>
- Sametinget.se (2019a) "Län-kommun-antal." URL: <https://www.sametinget.se/114029>
- (2023) "Statistik från sameröstlängden" URL: <https://www.sametinget.se/6434>
- Sámiid Guovddášsearvi (2019) "Lahttosearvvit." URL: <https://samiidguovddassearvi.wordpress.com/lahttosearvvit-jasenyhdistykset/>.
- SEG (2000) *Undersøkelse av bruken av samisk språk*. URL: https://sametinget.no/_f/p1/i10537133-cd33-43ad-b3f1-ead094c523a4/undersokelse-av-bruken-av-samisk-sprak-2000.pdf
- Selle, Per; Semb, Anne Julie; Strømsnes, Kristin og Åsta Dyrnes Nordø (2015) *Den samiske medborgeren*. Oslo: Cappelen akademisk.
- Seurujärvi-Kari, Irja. (2005a). "National identity: 'Saamiess.'" Kulonen, Ulla-Mailja; Seurujärvi-Kari, Irja og Risto Heikki Pulkkinen (red) *The Saami: A Cultural Encyclopaedia*, 234–236. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Severeide, Paul Inge (2012) "Stor befolkningsvekst, men hvordan fordeler den seg?" *Samiske tall forteller* 5. Kautokeino: Sámi allaskuvla. Sköld og Nordin 2015;
- Solstad, Karl Jan; Balto, Anne Marge Varsi; Nygaard, Vigdis; Josefsen, Eva og Marit Solstad (2012) *Samisk språkundersøkelse 2012* URL: https://sametinget.no/_f/p1/iff965545-71b1-4961-b915-3a3cd3b9ee61/samisk-sprakundersokelse-2012.pdf
- Sorokazjerdjev, Vladimir V. (2006) "'Алымов и Ден нордliga komiteen', Василий Алымов—samerans vän—folkets fiende." Rantala, L. (red) *Dokument om de ryska samerna och Kolahalvön*, 61–66. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- SOU (1975) "Samerna i Sverige." URL <https://lagen.nu/sou/1975:99#sid89-img>
- SSB (2023a) *Endringer i kommuner, fylker og hele landets befolkning (K) 1951 – 2023* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/06913/tableViewLayout1/>
- SSB (2023b) *Areal og befolkning i tettsteder, etter statistikkvariabel, tettsted og år* URL: <https://www.ssb.no/statbank/table/04859/tableViewLayout1/>
- Statistikmyndigheten (2023) *Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968 – 2022* URL: https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101A/BefolkningNy/table/tableViewLayout1/
- Statistisk sentralbyrå (2011) "Different methods – comparable results." URL: <https://www.ssb.no/a/english/magazine/art-2011-11-14-03-en.html>.
- Stepanenko, Aleksandr (red, 2003) *Rasstreljannaja sem'ja (istoričeskie očerki okol'skikh saamov)*. Murmansk: Isskustvo Rossii.
- Sveriges radio (2015) "Ex-presidenten säger upp sin rösträtt i Sametinget" URL: <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=6268385>.
- (2016) «Vem får kalla seg same?» URL: <https://sverigesradio.se/artikel/6596974>
- (2017) "Jokkmokk har størst andel röstberättigade." URL: <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=6668174>.
- (2021) «Väljarna ökar mest utanför Sápmi» URL: <https://sverigesradio.se/artikel/valjarna-okar-mest-utanfor-sapmi--4>
- (2022) «Vem i Finland ska ha rösträtt i Sametinget?» URL: <https://sverigesradio.se/artikel/vem-i-finland-ska-ha-rostratt-i-sametinget>

- Sønstebø, Anders (2018) "Samisk statistikk," *Statistisk sentralbyrå*. 2018. URL: https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/339026?_ts=16151cb7dd0.
- (2020). "Samiske tall forteller—faste tabeller." *Samiske tall forteller* 13. Guovdageaidnu: Sámi Allaskuvla.
- Sørli, Kjetil, and Ann Ragnhild Broderstad (2011) *Flytting til byer fra distriktsområder med samisk bosetting*. Oslo/Tromsø: NIBR/UiT-Senter for samisk helseforskning.
- Takala, Anna og Tuomo Björkstén (2014) "Finland's Flight from the Country." URL: <https://yle.fi/a/3-7677896>
- Tomiak, Julie; McCreary, Tyler; Hugill, David; Henry, Robert og Heather Dorries (2019) "Introduction: Settler City Limits." Dorries, Heather; Henry, Robert; Hugill, David; McCreary, Tyler og Julie Tomiak (red) *Settler City Limits: Indigenous Resurgence and Colonial Violence in the Urban Prairie West*, 1–24. East Lansing: Michigan State University Press.
- Tvedt, Knut Are (2023). "Oslo – tettsted." Store Norske Leksikon. URL: https://snl.no/Oslo_-_tettsted
- Utvik, Unni K. (1985) *Kolasamene. Fra tsarens undersåtter til sovjetiske borgere*. Hovedoppgave, Universitetet i Bergen.
- Willerslev, Rane (2010) "Urbanites without City: Three Generations of Yukaghir Women." *Acta Borealia: Nordic Journal of Circumpolar Societies* 27(2):189–207.
- Zavalko, Sergey (2011) "Kola Sámi demographic analyses." Mustonen, Teru og Kaisu Mustonen (red) *Eastern Sámi Atlas*. Vaasa: Oy Fram Ab.

